

DEFEKTOLOGIJA

ČASOPIS ZA PROBLEME DEFEKTOLOGIJE

GODINA III

1967.

BROJ 2

Institut defektologije Akademije pedagoških nauka, Moskva, SSSR

A. I. Djačkov, direktor Instituta

GLAVNE ETAPE RAZVOJA SOVJETSKE DEFEKTOLOGIJE

I

Velika oktobarska socijalistička revolucija unijela je korjenite promjene u društveni položaj, odgoj i školovanje defektne djece.

Slijedeći ideje socijalističkog humanizma vlada Sovjetskog Saveza ukinula je socijalna ograničenja u društvenoj i radnoj aktivnosti za gluho-nijeme, slijepo i druge osobe, koje su bile spriječene u svome razvitku, a koja su postojala u predrevolucionarnoj Rusiji. Socijalna sredina i shvaćanja u socijalističkom društvu pospješuju uspostavljanje pravilnih odnosa između anomalnog¹ djeteta i osoba koje ga okružuju i pruža mogućnosti za ispoljavanje njegove aktivnosti.

Sovjetsko društveno uređenje stvorilo je socijalno-ekonomsku osnovu državnog sistema odgoja i obrazovanja anomalne djece. Sovjetsko zakonodavstvo određuje da sve specijalne odgojno-obrazovne ustanove postanu državne i da se uključe u sistem narodnog prosvjeđivanja. Time što su te ustanove uključene u sistem narodnog prosvjeđivanja stvorene su realne mogućnosti njihova razvoja u skladu s potrebama i principima koje vlada Sovjetskog Saveza postavlja u odnosu na obrazovanje cijelog mladog naraštaja.

Državna socijalno-pedagoška osnova odgoja i obrazovanja anomalne djece stvorila je uvjete neophodne za formiranje teorije osnovane na novim principima.

Defektologija kao teoretska osnova sovjetskog sistema odgoja i obrazovanja defektne djece nikla je i razvila se unutar sistema pedagoških

¹ Termin »anomalan« primijenjen je prema tekstu na ruskom jeziku.

nauka i formirala se na osnovi dijalektičko-materijalističke metodologije i na principima komunističkog odgoja.

Defektologija se bavi procesom odgoja i obrazovanja posebne kategorije djece, i to anomalne. Zbog toga defektologija kao nauka ima specifičnu oblast istraživanja i osebujni put razvoja.

Veoma složeni zadaci postavili su se pred sovjetsku defektologiju već od prvih dana. Radi razrade biološko-naučne osnove odgoja i obrazovanja anomalne djece pred defektologiju postavili su se zadaci proučavanja spoznajnih mogućnosti anomalne djece, određivanje njihovih kompenzatornih procesa, stvaranje pedagoške tipologije anomalne djece na naučnoj osnovi kao i kreiranje sovjetske teorije toga područja.

Zadatak defektologije sastojao se u proučavanju specifičnosti života i radne aktivnosti kod anomalne djece u uvjetima života sovjetske socijalne sredine kao i određivanja utjecaja različitih socijalnih faktora na formiranje ličnosti anomalnog djeteta.

Specijalno organizirani proces odgoja i obučavanja anomalnog djeteta odvija se na osnovi specifičnih zakonitosti. Pred sovjetsku defektologiju postavlja se zadatak: sve dublje i dublje prodirati u suštinu procesa odgoja i obučavanja te djece, pronalaziti objektivne zakonitosti karakteristične za naročito organizirani proces, razrađivati teoretske osnove izgradnje cjelokupnog sistema odgoja i školovanja anomalne djece.

Uska povezanost procesa razvoja teorije i prakse odgoja i obučavanja veoma je karakteristična za sovjetsku defektologiju. To je jedinstvo uvjetovano, prvo — samom suštinom i naučnom usmjerenošću teoretskih istraživanja iz oblasti proučavanja odgoja i obrazovanja te djece, a drugo — uvjetima koje je stvorila sovjetska vlada za napredak specijalnih nastavno-odgojnih ustanova za anomalnu djecu. Veliki su utjecaj na razvoj teorije odgoja i obrazovanja te djece imali rezultati istraživanja srodnih nauka. Najznačajniji faktor kod stvaranja sistema odgoja i obučavanja anomalne djece bila je težnja sovjetskih defektologa za postavljanjem defektologije na biološko-naučnu osnovu. Ideje iz oblasti fiziologije I. M. Sečenova i I. P. Pavlova, materijalistička teorija o jeziku i načinu mišljenja te rezultati naučnih istraživanja drugih srodnih nauka omogućili su razvoj sovjetske teorije odgoja i obučavanja defektne djece, kao sistema na naučnim temeljima.

Problemi odgoja i obučavanja anomalne djece uvijek predstavljaju predmet sukobljavanja progresivnih i reakcionarnih mišljenja, uzrok sukoba između materijalističkih i idealističkih nazora, kako u pogledu shvaćanja spoznajnih mogućnosti kod te djece, tako i u pogledu suštine i prin-

cipa stvaranja procesa njihovog odgoja i obučavanja. Sovjetska defektologija rukovođenja marksističko-lenjinističkom metodologijom i principima komunističkog odgoja formirala se kao originalna teoretska koncepcija u borbi s idealističkim teorijama i pogledima na anomalnu djecu i na sistem njihovog odgoja i obučavanja.

II

Sovjetska defektologija kao i druge grane nauka stalno se razvijala. Na temelju analize kvalitetnih promjena u razvoju teorije i prakse odgoja i obučavanja anomalne djece neprekidni proces razvoja sovjetske defektologije možemo podijeliti u nekoliko perioda:

— Za vrijeme prvog perioda (1917-1920) započelo je stvaranje novih pogleda na spoznajne mogućnosti anomalne djece. U tom periodu odvija se proces odgoja i obučavanja u specijalnim školama na osnovi općepedagoških principa sovjetskog sistema narodnog prosvjećivanja. Prvi period stvaranja sovjetske defektologije došao je do izražaja na sveruskom kongresu javnih radnika u borbi s dječjom defektnošću koji se održao 1920. godine.

— U drugom periodu (1921-1930) počele su se stvarati sovjetske osnove teorije razvitka anomalne djece. Uspostavljen je državni sistem specijalnih ustanova za anomalnu djecu. Tu se odvijao proces formiranja stava prema sovjetskoj defektologiji i njenih odnosa u pogledu opće pedagogije. Od bitnog značenja za razvoj teorije i prakse sovjetske defektologije bili su zaključci drugog Kongresa SPON-a (1924), kao i odluke Savjeta narodnih komesara RSFSR »O ustanovama za gluhonijemu, slijepu i mentalno zaostalu djecu i omladinu« (1926).

— U trećem periodu (1931-1941) stvorena je u glavnim crtama sovjetska teorija razvitka anomalne djece, određene su osnove sistema njihovog odgoja i obučavanja, razrađeni su specijalni programi, udžbenici i metode. U tom periodu počelo se provoditi osnovno školovanje gluhonijeme, slijepa i mentalno zaostale djece kao i djece logopata.

— U četvrtom periodu (1941-1945) većina specijalnih škola stradala je za vrijeme rata. U sovjetskoj defektologiji javlja se novi pravac u teoriji svladavanja slušnih, govornih i drugih mana uvjetovanih ratnim prilikama. Stvorene su specijalne metode obučavanja odraslih koji su oslijepili, oglušili i onijemili za vrijeme rata.

Specijalne škole preuređivane su prema planu jačanja radnog odgoja i aktivnog sudjelovanja učenika u društveno-korisnom radu za pomoć

armiji. U periodu poslije 1945. sovjetska defektologija formirala je jedinstvenu teoretsku koncepciju koja je postala osnovom diferenciranog sistema odgoja i općeg obaveznog školovanja anomalne djece.

Defektologija kao naučna osnova proučavanja odgoja i obrazovanja anomalne djece počela se granati. Stvorene su samostalne naučne discipline — surdopedagogija, tiflopedagogija, oligofrenopedagogija, logopedija, specijalna psihologija — izdvaja se sistem naučnih postavki o odgoju djece s poremećenom motorikom, emocionalno-voljnom sferom i sa složenim defektima (sljepoća sa gluhonijemošću).

Suvremeni period odlikuje se razvojem biološko-naučnih osnova defektologije, usavršavanjem eksperimentalnih metoda, pronalaženjem tehničkih pomagala koja se primjenjuju kod proučavanja i obučavanja anomalne djece, razgranatošću naučnih istraživanja kao i sintezom rezultata kompleksnog proučavanja problema defektologije. U ovom periodu stvoreni su i pedagoško-metodski sistemi za pojedine oblike anomalnog razvitka.

III

U svim razdobljima na različitim etapama društvenog razvitka predstavnici različitih grana nauka, (filozofije, psihologije, medicine, pedagogije) poklanjali su pažnju anomalnoj djeci. Svaki predstavnik ovih nauka težio je za razjašnjenjem momenata koji su njega zanimali u razvitku anomalnog djeteta. Sukobi između različitih pravaca često su izbijali zbog različitih gledišta na razvoj pojmova o anomalnoj djeci i o njihovim spoznajnim mogućnostima. Predstavnici sovjetske defektologije usmjerili su sve svoje napore na stvaranje općeg pojma anomalne djece kao i na utvrđivanje normi njihovog razvitka i spoznajnih mogućnosti u uvjetima specijalno organiziranog procesa odgoja i obrazovanja.

Formiranje novog stava u shvaćanju anomalnog razvitka pojavilo se kod sovjetskih defektologa u početnom periodu stvaranja novog sistema odgoja i obučavanja. Rezultati dvogodišnjeg rada u tom pravcu pokazali su se još na prvom kongresu javnih radnika u borbi protiv defektnosti (1920. godine).

Kongres defektologa skrenuo je naročitu pažnju na jedan od naj-složenijih oblika anomalije — mentalnu zaostalost. U zaključcima kongresa stoji da »pod pojam umno zaostale djece potpadaju sva djeca čiji je razvitak bio otežan zbog bilo kojeg uzroka, a sva se ta retardiranost odražava na njegovom intelektu«. S druge strane imamo i tzv. »prelazno stanje« koje se smatra na granici između defektnosti i normale. Takva

razgraničavanja umne zaostalosti dokaz su novog prilaženja suštini umne retardiranosti — oligofrenije u pogledima sovjetskih defektologa.

Na prvom kongresu defektologa istakli su se i novi stavovi u odnosu na metodiku proučavanja anomalne djece. Utvrdilo se da je radi svestranog i tačnog određivanja lika jednog djeteta neophodno potrebno spojiti metode empirijskog promatranja s eksperimentalnim proučavanjem. Preporučilo se proučavanje kruga pojmova kod djeteta, određivanje obima i karakteristika njegovih shvaćanja o ljudima, stvarima i odnosima.

Kod proučavanja anomalne djece preporučeno je primjenjivanje kompleksnog prilaženja djetetu: »Kao temelj cjelokupnog liječničko-pedagoškog rada s defektnim djetetom mora biti uzeto proučavanje ličnosti djeteta«.

Na početnoj etapi stvaranja sovjetske defektologije već se formirao, u osnovnim crtama, novi stav prema rješenju problema proučavanja anomalne djece. Ipak, u daljnjim etapama razvoja teorije i prakse proučavanja anomalne djece, u tu teoriju uvlači se sve više antinaučno prilaženje koje u nju unosi jedna lažna nauka — pedologija.

Kompleksno proučavanje anomalne djece s primjenom različitih metoda zamjenjuje metodiku testova za određivanje umnih sposobnosti. Uvođenje antinaučnog pedološkog prilaženja proučavanju anomalne djece zadržalo je, ali ne i prekinulo proces razvoja sovjetske teorije proučavanja specifičnosti razvitka te djece na osnovi pravilnih metodoloških i biološko-naučnih postavki.

U procesu daljnjeg formiranja defektologije postepeno se razvijala i konačno se iskristalizirala sovjetska teoretska koncepcija anomalnog razvitka djece s fizičkim i duševnim manama.

Odbacujući formalistička shvaćanja buržoaskih defektologa koji su promatrali mane vida, sluha i druge odvojeno od razvoja ličnosti djeteta, sovjetska je defektologija istakla materijalističko shvaćanje razvitka anomalnog djeteta. Pronašlo se da dijete s defektom sluha, vida, intelekta itd. ima složenu strukturu anomalnog razvoja.

Uočavajući norme psihičkog razvitka anomalne djece, sovjetski su defektolozi utvrdili, da ta djeca imaju zajedničke norme razvoja sa zdravom, normalnom djecom, ali i svoje specifične norme. Proučavanje je dokazalo, veoma temeljito, da psihički razvitak anomalnog djeteta u mnogome ovisi o socijalnoj sredini.

Na osnovi duboke i mnogostruke analize procesa razvitka anomalne djece, u vezi sa specijalno organiziranim uvjetima njihovog odgoja i obučavanja, sovjetski su defektolozi dali veliku prednost kompenzatornom

načinu specijalnog obučavanja. Zbog toga princip odgojne obuke u specijalnim školama ima svoj naročiti specifični smisao.

Otkrivanjem specifičnosti osjetne spoznaje putem osjetila kod anomalne djece, te razvoja njihovih viših psihičkih procesa, specijalna psihologija pronašla je specifične zakonitosti različitih stupnjeva i time pridonijela napretku pedagoških i metodskih sistema obučavanja anomalne djece na naučnoj bazi.

Dublja istraživanja pomogla su unapređenju metoda dijagnosticanja prirode defekta. U sovjetskoj defektologiji diferencijalna dijagnostika razvija se kao faktor neophodan za pravilno određivanje vrsta defekta kod takvog djeteta radi stvaranja optimalnih uvjeta za njegov razvoj i obučavanje.

Posljednjih deset godina u sovjetskoj defektologiji uspješno se provodi proučavanje uz primjenu najsuvremenijih tehničkih pomagala koja pospješuju objektivno prilaženje predmetu proučavanja. Primjena objektivne metodike istraživanja omogućuje proučavanje početka, razvoja i rezultata procesa prouzrokovanih bolešću u tijesnoj povezanosti s kompenzatorno-obnavljajućim djelovanjem i pomaže shvaćanju kako se anomalni razvoj prilagođava uvjetima života i specijalno organiziranom procesu obučavanja. Primjena uvjetnih refleksa kod objektivne pretrage sluha, objektivne metode promatranja električne aktivnosti mozga i druge metode patofiziološkog i psihološkog proučavanja stvaraju čvrstu fiziološko-naučnu podlogu sovjetske defektologije.

Proučavanja su nam otkrila svu složenost procesa razvitka kod anomalne djece.

Ujedno su ta proučavanja potvrdila napredne ideje I. P. Pavlova o velikoj plastičnosti dječjeg nervnog sistema. Dokazano je da kompenzatorne mogućnosti kod defektne djece imaju velike rezerve i nose u sebi velike potencijalne zalihe. Čak i slijepo-gluhonijema djeca sposobna su da se razviju do visokog stupnja u specijalno za njih stvorenim uvjetima odgoja i obuke.

IV

Glavni faktor u razvoju i osposobljavanju za život anomalne djece svakako je specijalno organizirani proces odgoja i obučavanja. Obučavanje anomalne djece niklo je u klasnom društvu znatno kasnije, u uspoređenju s obrazovanjem normalne djece.

U predrevolucionarnoj Rusiji specijalne škole za gluhoonijemu, slijepu i mentalno zaostalu djecu nisu bile državne i bile su vrlo malobrojne (u njima se školovalo svega 2—5% gluhe, slijepe i druge anomalne djece).

U Sovjetskom Savezu od 1931. godine provodi se sveopće obavezno školovanje anomalne djece. Danas postoji čitava mreža osnovnih, nepotpunih srednjih i srednjih specijalnih škola. Mnogi od onih koji su završili specijalne škole nastavljaju školovanje u tehnikumima i visokim školama.

U procesu sovjetskog sistema odgoja i obučavanja anomalne djece nicali su složeni pedagoški problemi i rješavani su na različite načine. Neki su se problemi rješavali u vezi s razvojem socijalističkog društvenog uređenja. Sovjetska vlada stvarala je čvrste socijalno-ekonomske državne temelje za specijalno školovanje.

Drugi problemi rješavani su na osnovi opće-pedagoških principa. Zato se defektologija razvijala u tijesnoj povezanosti s općom pedagogijom.

Međutim, kod razrade specijalnog sistema odgoja i školovanja anomalne djece pojavili su se specifični problemi **koji zapravo i predstavljaju osnovnu liniju u razvojnom procesu naučnih istraživanja sovjetske defektologije.**

Da bi se oboružala naučnim osnovama i da bi postigla optimalni razvitak anomalne djece sovjetska defektologija razradila je takav sistem u kojemu bi se odgoj i obučavanje zaostale djece, pripremanje te djece za proizvodni rad provodilo usporedo sa svladavanjem, korekcijom i kompenzacijom oštećenja njihovog umnog i fizičkog razvoja.

Polazeći od optimističkog gledišta na mogućnosti razvitka anomalne djece, specijalni sistem odgoja i obrazovanja stvarao se na temelju organizacije njihovog aktivnog rada i njihovog uključivanja u društveni život i u društveno-korisni rad. Čitavi sistem odgoja i obučavanja takvog djeteta usmjeren je prema formiranju takvih osobina koje su mu neophodno potrebne za život i rad u uvjetima života kolektiva zdravih ljudi.

Kod sastavljanja specijalnih didaktika spajali su se rezultati istraživanja, provedenih radi određivanja principa i formi, s formiranjem nastavnog procesa i razradom načina i metoda obučavanja. Za svaku nastavnu disciplinu koja se predaje u specijalnoj školi stvoren je sistem specijalnih udžbenika, i veliki broj izvornih pomagala.

Teorija nastavnog procesa u specijalnoj školi razvijala se u tijesnoj povezanosti s pronalascima novih tehničkih pomagala za obuku i kompenzaciju. Naročito su se usavršila tehnička sredstva pomoću kojih se is-

pravljaju još preostale funkcije defektnog analizatora. Slušni aparati za nagluhu djecu ili optička pomagala za djecu s oštećenim vidom unose znatne promjene u proces obučavanja i pojačanja spoznajne mogućnosti djece sa oštećenjima vida ili sluha.

Od naročitog značenja u razvoju tehničkih pomagala svakako je bilo usavršavanje i konstruiranje takvih tehničkih pomagala koja omogućuju otvaranje novih kanala za prijenos informacija u slučajevima kada su potpuno isključeni jedan ili više analizatora. Aparati kao što su »mašina za čitanje«, »fotofon«, »šup« za slijepu djecu, »vir« i »dvin« za gluhu djecu, »teletaktor« za slijepo-gluhonijeme jesu takva sredstva koja unose korjenite promjene u proces obučavanja i razvitak spoznajne djelatnosti anomalnog djeteta.

Teorija općeg obrazovanja anomalne djece razvija se usporedo s teorijom razvijanja radnih navika. Niz naučnih istraživanja dokazuje da rad ima mnogostruko značenje u obučavanju i razvitku anomalne djece. Dokazano je da rad ima naročiti utjecaj na korekciju i kompenzaciju oštećenja umnog i fizičkog razvitka takve djece.

Mnoge visokokvalificirane specijalnosti iz područja industrije ili poljoprivrede postale su pristupačne mnogoj djeci s retardiranim razvitkom zahvaljujući razrađenom sistemu radnog odgoja.

V

Predstavnici surdopedagogije i specijalne psihologije nastojali su objasniti prirodu gluhonijemosti i specifičnosti razvitka djece oštećenog sluha.

Sovjetski surdopedagozi morali su voditi borbu protiv pogrešnih nazora. U jednoj oštroj diskusiji napadnuta je inozemna antinaučna teorija »kortikalne gluhonijemosti« ili teorija »kombiniranih slušno-govornih oštećenja«. Kod proučavanja objektivnih zakonitosti razvitka nagluhe djece naročita je pažnja obraćana djeci s djelomičnim oštećenjem.

Istraživanja su dokazala da:

- a) normalni razvoj govora kod djeteta zahtijeva visoki stupanj slušnog potencijala;
- b) rad slušnog analizatora u mnogome ovisi o stupnju razvitka njegovih govornih potencijala.

Na temelju navedenoga stvoren je novi princip ocjene slušnog defekta kod djece po tome koliko se on ispoljava u načinu običnog govora, a ne samo u sporazumijevanju putem govora.

Uvedena je nova pedagoška klasifikacija djece oštećenog sluha na osnovi koje su razrađeni principi diferenciranog školovanja takve djece.

Sovjetski surdopedagozi obratili su naročitu pažnju razradi sistema obučavanja govora gluhe i nagluhe djece. Već prvih godina u razvoju sovjetske škole pokazale su se slabosti sistema obučavanja govora u školama za gluhe. Taj sistem, takozvani »isključivo usmeni metod«, bio je primljen iz zapadnoevropske teorije i zadržavao je opći razvoj učenika, jer im nije davao osnovno-školska znanja. Prije trideset godina na sveruskom savjetovanju surdopedagoga (1938) taj je sistem jednoglasno odbačen i od tada se provodi aktivan rad na stvaranju novog sistema obučavanja.

U tom smislu istraživanja posljednjih godina pokazala su se najproduktivnijima, jer su predvidjela proces obučavanja govora na principima formiranja govornih navika i učenja glasovnog govora po koncentričnoj metodi.

Kod toga kao važan faktor javlja se razvoj i korištenje slušne percepcije kod nagluhe i gluhe djece. Zahvaljujući proučavanju stanja sluha, stvorena je klasifikacija stupnja oštećenja sluha i razrađen sistem korištenja slušne percepcije u procesu odgoja i obučavanja gluhe i nagluhe djece.

Pred sovjetske oligofrenopedagoge postavljali su se također složeni zadaci — bilo je neophodno potrebno stvoriti način i metode izbora učenika za pomoćne škole. U vezi s time valjalo je temeljito prostudirati karakter umne zaostalosti djeteta. Kao rezultat procesa došlo je do toga da se mentalna retardiranost — oligofrenija odvoji od privremene zaostalosti umnog razvitka. To unosi načelne promjene u razvoj pomoćnih škola.

Proučavanja su u cijelosti potvrdila postavku da umna zaostalost kod djece nije statično, nepromjenljivo stanje. U određenim uvjetima stanje općeg razvoja kod mentalno zaostale djece može se i poboljšati, i što je bitno, ta važna okolnost na korjeniti način mijenja shvaćanja izgradnje sistema odgoja, vrijeme i sadržaj školovanja u specijalnim školama.

Na temelju ovih istraživanja razrađen je takav sistem školovanja u specijalnim školama, po kome uslijed mobilizacije svih kompenzatornih mogućnosti i korekcije defekata učenika oni svladavaju elementarne osnove općeg obrazovanja i pripremaju se za uključivanje u rad.

Idući novim putovima k razjašnjenju specifičnosti razvoja slijepe djece predstavnici tiflopedagogije uklonili su empirijske, bez naučnih osnova, pojmove o psihičkom procesu kod slijepih i stvorile novu teoretsku koncepciju za zakonitosti razvitka slijepih.

Radi provođenja politehničke nastave obavljen je veliki teoretski posao na određivanju sadržaja nastave u školama za slijepu djecu. Kod rješavanja pitanja sadržaja nastave u školama za slijepu djecu došlo je do novih postavki. Kod određivanja sadržaja obučavanja bilo je pravilno riješeno pitanje spajanja općeg i politehničkog obrazovanja sa profesionalnim osposobljavanjem.

Kao rezultat tih teoretskih postavki i provedenih eksperimenata usvaja se novi sistem pripremanja slijepih za proizvodni rad. Suvremeni sistem radnog odgoja javlja se po načelima kao sasvim posebna etapa u razvoju teorije i prakse radnog odgoja slijepih učenika. Taj sistem otvara slijepima široki put prema proizvodnome radu.

U teoriji i praksi školovanja djece s defektima vida pojavio se novi problem odgoja i školovanja djece slabog vida. Proučavanje specifičnosti razvoja spoznajnih sposobnosti kod djece s djelomičnim oštećenjem vidne percepcije pokazalo je da je za djecu slabog vida neophodno potrebno stvarati posebne uvjete odgoja.

Danas su, na osnovu promatranja djece slabog vida i iskustva iz njihovog školovanja, sovjetski tiflopedagozi teoretski potkrijepili glavne principe za osnivanje specijalne srednje škole za djecu sa slabim vidom. Teoretske postavke koje su sovjetski tiflopedagozi istakli, već se praktički ostvaruju, jer je već osnovan tip srednje škole za djecu slabog vida. Sada je stvoren i provjerava se eksperimentalno pedagoški sistem odgoja i slijepo-gluhonijeme djece u uvjetima nastave u razredu. Razrada biološko-naučnih postavki i određivanje teoretskih principa prethodila su stvaranju ovog sistema. Ovaj pedagoški sistem po svojim naučnim temeljima i praktičkim rezultatima razlikuje se od inozemnih iskustava školovanja slijepo-gluhonijemih. Učenica Harkovske škole za slijepo-gluhonijeme O. I. Skorohodova, kao naučni suradnik Instituta za defektologiju Akademije pedagoških nauka, obranila je kandidatsku disertaciju, razradila niz problema iz psihologije slijepo-gluhonijemih. Njena knjiga »Kako ja shvaćam i zamišljam svijet« prevedena je na petnaest jezika.

U razvoju sovjetske defektologije formirala se nova grana pedagoških nauka — logopedija.

Govorne mane smatrale su se pojedinačnim pojavama koje se javljaju kao posljedica vanjskih mehaničkih uzroka. Smatralo se da su mane u izgovoru većinom posljedica mehaničkog oštećenja strukture artikulationog aparata; greške u pisanju tumačene su kao posljedica manjkavog vida. Dosljedno tome i prilaženje korekciji govornih mana bilo je čisto

mehaničko, i sastojalo se samo u otklanjanju čisto vanjskih uzroka. Na temelju progressa naučnih istraživanja sovjetski su logopedi uspjeli ustanoviti uzajamnu povezanost, međusobno djelovanje pojedinih govornih funkcija.

Velikim dostignućem logopedije smatra se razrada klasifikacije oštećenja govora i izgradnja sistema i metoda njihovog uklanjanja.

Veoma značajno je otkriće kojim se ustanovila uzajamna veza mana govora, pisanja i čitanja. Rezultati eksperimentalnih istraživanja dokazali su da su nedostaci u pisanju i čitanju zavisni od oštećenja fonetske strane govora, od analize i sinteze fonetskih skupina riječi.

Utvrđeno je, da je radi sprečavanja slabog uspjeha u školi potrebno na vrijeme odstraniti govorne mane kod djece predškolske dobi. U istraživanju ustanovljene su specifičnosti govornih mana kod djece predškolske dobi i razrađeni su principi otklanjanja govornih mana u ranom djetinjstvu. Posljednjih godina naročito široka propaganda logopedije provodila se u našoj državi i zahvaljujući njoj znatno se povećala zainteresiranost učitelja opće obrazovnih škola kod pružanja logopedске pomoći, te se omogućilo njihovo aktivno sudjelovanje u poduzimanju preventivnih mjera za sprečavanje govornih mana.

VI

Kao rezultat obavljenog velikog broja teoretskih i eksperimentalnih istraživanja i uopćavanja pedagoškog iskustva stvoren je sistem odgoja i obučavanja anomalne djece. U sovjetskom sistemu provode se slijedeće osnovne postavke:

- Kod obučavanja anomalne djece procesi svladavanja, korekcije i kompenzacije defekata djeteta provode se u uzajamnoj povezanosti s njegovim svestranim razvitkom i osposobljavanjem djeteta za sudjelovanje u proizvodnom radu i uključivanjem u društveni život.
- Umni odgoj anomalne djece provodi se na osnovi usvajanja osnovnih znanja, a ta usvajanja elementarnih znanja provode se po jedinstvenom planu s razvojem spoznajne i praktične djelatnosti.
- U specijalnim školama ostvaruje se povezanost općeg, politehničkog i radnog obrazovanja. Uzimajući u obzir suvremene zahtjeve koji se postavljaju u proizvodnom radu, u sistem radnog odgoja specijalnih škola uvodi se sve veći obim teoretsko-tehničkih nauka (tehnika, crtanje i drugo), učvršćuje se povezanost teorije i prakse i povećava se nastavni proces proizvodnje i prakse u poduzećima.

- Školovanje anomalne djece u specijalnim ustanovama provodi se u duhu komunističkog morala. Pronalaskom specifičnih metoda kod učenika specijalnih škola formiraju se i njihove moralne osobine, koje se razvijaju podjednako kao i kod učenika ostalih škola.
- U uvjetima specijalno organiziranog procesa provodi se kod djece i estetski odgoj. Estetski nazori i osjećaji anomalne djece stvaraju se unutar njihove društveno-radne aktivnosti.
- Fizički odgoj učenika specijalnih ustanova provodi se u dva smjera uzajamno povezana: svladavanje posljedica preboljelih oboljenja, razvijanje zdravih osobina dječjeg organizma.

VII

U vezi s razvitkom tehnike i ostvarivanjem opće srednje naobrazbe prema odgoju i školovanju mladih stavljaju se novi i sve veći zahtjevi. Radi osposobljavanja učenika specijalnih škola za život i proizvodni rad defektologija smatra svojim zadatkom da i dalje provodi teoretska istraživanja u ovim pravcima:

- Još dublje proučavati kompenzatorne mogućnosti svakog anomalnog djeteta i razrađivati biološko-naučne i tehničke osnove procesa odgoja i obučavanja.
- Razrađivati cjelokupni sistem odgoja i školovanja anomalne djece svih uzrasta i svestrano uočavati specifične zakonitosti uzajamnog djelovanja procesa obučavanja i procesa razvoja anomalnog djeteta.
- Usavršavati sistem profesionalno-tehničkog odgoja učenika specijalnih škola s obzirom na zahtjeve prema praktičnom radu a u vezi sa razvojem tehničkog procesa.
- Razrađivati sistem formiranjem vještina i navika kod učenika i uspostavljati njihovu svestranu proizvodnu i kulturnu vezu s ostalim ljudima.

Sovjetska defektologija mora stalno uočavati uzroke koji se pojavljuju u izmjeni sastava anomalne djece.

Historija razvoja mreže specijalnih škola za pedeset godina pokazuje da se broj gluhe, slijepe i druge anomalne djece znatno smanjio u sovjetskom društvu. Toj činjenici pridonosi stalno povišenje kulturnog nivoa i materijalnog standarda građana Sovjetskog Saveza, stvaranje povoljnih uvjeta za rad žene, široki razvoj profilaktičkih i zdravstvenih mjera, usavršavanje sredstava i metoda liječenja različitih oboljenja.

Ипак совјетској дефектологији предстоји још велики посао на проналажењу нових, још jaчih фактора који би дали још ефикаснија средства за снижење броја аномалне дјеце.

Совјетска дефектологија, као високо хумана грана науке, због својих заслуга ужива пуну подршку и пажњу совјетске владе и признанја cjелокупне научне и друштвене јавности. Захваљујући развоју совјетског система специјалних школа многа gluha, slijepa и друга дјеца retardiranог развика добила су наобразбу и с успјехом раде у различитим подручјима физичког и умног рада.

Совјетска дефектологија никла је и развила се у увјетима социјалистичког друштва и зато због својих методолошких принципа и због постигнутих резултата она је једна нова етапа у развоју теорије и праксе одгоја о обучавању аномалне дјеце.

Prevela: Zoja Valujev

А. И. Дьячков, директор Института дефектологии академије педагогических наука, Москва, СССР

ГЛАВНЫЕ ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ СОВЕТСКОЙ ДЕФЕКТОЛОГИИ

СОДЕРЖАНИЕ

Великая Октябрьская социалистическая революция внесла коренные изменения в общественное положение, воспитание и образование аномальных детей.

Уже во время революции были отменены все ограничения, имевшиеся в дореволюционной России в отношении аномальных лиц в их общественной и трудовой деятельности. Советский общественный строй создал прежде всего экономическую основу государственной системы воспитания и обучения аномальных детей и в связи с тем все специальные учебно-воспитательные учреждения были включены в государственную систему народного просвещения. Таким образом созданы реальные возможности развития и обучения аномальных детей в общем составе с воспитанием и образованием всего подрастающего поколения, и от 1931 года в Советском Союзе введено всеобщее обязательное обучение аномальных детей.

Советская дефектология еще с первых дней революции имела перед собой сложные задачи, из-за того что воспитание и обучение аномальных детей имеет свои специфические закономерности. Нужно

было во-первых разработать естественно-научные основы воспитания и обучения этих детей, затем изучить их познавательные возможности и определить теоретические исследования этой научной отрасли. Самый важный фактор в системе воспитания и обучения этих детей было стремление советских дефектологов к тому чтобы поставить дефектологию на естественно-научные начала. Физиологические идеи И. М. Сеченова и И. П. Павлова, затем материалистическое учение о языке и мышлении, результаты исследований смежных наук способствовали развитию советской теории воспитания и обучения аномальных детей, как совершенно оригинальной теоретической концепции, построенной на научных основаниях.

Современная советская дефектология в течение своего развития стала дифференцироваться, и сформировались новые самостоятельные научные дисциплины — сурдопедагогика, тифлопедагогика, олигофренопедагогика и специальная система воспитания детей с нарушением движений и со сложными дефектами (слепота с глухонемостью). В настоящее время в Советском Союзе существует целая система начальных, не полных средних и средних специальных школ, в которых обучаются аномальные дети. Все стремления системы их воспитания направлены к тому чтобы сформировать и развить у такого ребенка те способности, которые ему нужны для жизни и работы в среде коллектива работающих здоровых людей. Почти для всех школьных предметов, которые преподаются в специальных школах создана система специальных учебников и большое количество наглядных и других вспомогательных пособий. Особенную важность имеют технические пособия, которые дают возможность использования новых каналов для сообщения информации в том случае, когда совершенно исключены один или больше анализаторов. Это такие аппараты как «читающая машина», «фотофон», «шуп», «вир», «двин» для глухих детей, «телетактор» для слепо-глухонемых и др. Эти аппараты вносят основные изменения в процесс обучения и развития восприятия у аномального ребенка.

Принимая во внимание, что в настоящее время все больше и больше требуется от производительного труда в систему трудового воспитания в специальных школах вводится больший объем теоретическо-технических наук (техника, техническое черчение и др.). Таким образом усиливается связь теории и практики и расширяется процесс обучения в предприятиях. Советская дефектология в последнее время постоянно раскрывает причины изменения в составе аномальных детей. За последних 50 лет количество глухих, слепых и других аномальных

детей значительно уменьшилось в советском обществе. Этому способствовало поднятие культурного уровня и улучшение материальных условий жизни населения Советского Союза, затем развитие профилактических и оздоровительных мероприятий как и усовершенствование средств и методов лечения различных заболеваний. Советской дефектологии предстоит еще огромная работа и большие задания по открытию новых и более сильных факторов в борьбе против дефектности детей.